

گذری بر آیین نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی

دکتر زهرا خوشنود *

پولشویی، چرخه‌ای از مبادلات است که برای قانونی و مشروع نشان دادن درآمد و پول ناشی از فعالیت‌های غیرقانونی به کار گرفته می‌شود، به گونه‌ای که دیگر امکان شناسایی و تفکیک آن از درآمدهای حاصل از فعالیت‌های قانونی، موجود نمی‌باشد. از آنجا که این فرآیند اثرات مخربی را بر بازارهای مالی اعمال می‌نماید و منجر به تضعیف بخش خصوصی، خروج سرمایه از کشور و اخلاف و بی‌ثباتی در اقتصاد می‌شود، بنابراین در بسیاری از کشورها اقداماتی قانونی جهت مقابله با این پدیده اتخاذ شده است.

در ایران نیز هر چند اقدامات انجام شده در زمینه نظارت بر صندوق‌های قرض الحسنه، تعاونی‌های اعتبار، صرافی‌ها و تحت پوشش در آوردن عملیات نظارت بر فعالیت آنها توسط بانک مرکزی و همچنین ترویج فرهنگ استفاده از پول اعتباری، می‌توانند به عنوان گام‌های مؤثری در جهت مبارزه با پولشویی تلقی شوند، اما تصویب قانون مبارزه با پولشویی در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۱۷ و پس از آن تصویب آیین نامه اجرایی این قانون، از مهمترین اقدامات انجام شده در زمینه مبارزه با پولشویی در کشور می‌باشد.

رتبه بندی سالانه اشخاص
مشمول بر اساس میزان رعایت
مقررات مربوط به پولشویی، از
جمله وظایف دبیرخانه شورای
عالی مبارزه با پولشویی است

این آیین نامه که پس از گذشت دو سال از زمان تصویب قانون مبارزه با پولشویی، در تاریخ ۱۳۸۸/۹/۱۱ به تأیید نهایی رسید، در هشت فصل و چهل و نه ماده تنظیم شده است. مهمترین سرفصل‌های این آیین نامه، شناسایی ارباب رجوع، ساختار مورد نیاز و نحوه گزارش دهی، گزارش‌های الزامی، امور مربوط به مبادلات ارزی و نگهداری سوابق و اطلاعات می‌باشد.

در تنظیم این آیین نامه، ساختاری جهت مبارزه با پولشویی در نظر گرفته شده است که در رأس آن شورای عالی مبارزه با پولشویی قرار دارد. لازم به ذکر است، بر اساس ماده (۴) قانون مبارزه با پولشویی، شورای عالی مبارزه با پولشویی به ریاست و مسئولیت وزیر امور اقتصادی و دارایی و با عضویت وزرای

بازرگانی، اطلاعات و کشور و همچنین رئیس کل بانک مرکزی تشکیل می‌شود و وظایف آن به شرح ذیل می‌باشد:

- جمع آوری و کسب اخبار و اطلاعات مرتبط، و تجزیه و تحلیل و طبقه بندی فنی و تخصصی آنها؛
- تهیه و پیشنهاد آیین نامه‌های لازم در خصوص اجرای قانون به هیئت وزیران؛
- هماهنگ کردن دستگاه‌های ذی ربط و پیگیری اجرای کامل قانون در کشور؛
- ارزیابی گزارش‌های دریافتی و ارسال به قوه قضاییه (در مواردی که به احتمال قوی صحت دارد و یا محتمل بودن آن از اهمیت برخوردار است)؛
- تبادل تجارب و اطلاعات با سازمان‌های مشابه در سایر کشورها.

پس از شورای عالی مبارزه با پولشویی، دبیرخانه شورای عالی مبارزه با پولشویی در این ساختار در نظر گرفته شده است. این دبیرخانه در وزارت اقتصاد و دارایی تشکیل می‌شود و عزل و نصب دبیر آن با پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی، تصویب شورا و حکم وزیر امور اقتصادی و دارایی صورت می‌پذیرد. در این آیین نامه، وظایف متعددی برای دبیرخانه در نظر گرفته شده است که مهمترین این وظایف به این شرح می‌باشند:

- انجام امور اداری مربوط به تشکیل جلسات شورا، ابلاغ و پیگیری مصوبات؛
 - حضور فعال در مجامع بین المللی و تشریح اقدامات کشور در مبارزه با پولشویی؛
 - پیگیری اجرا و اخذ گزارش عملکرد، نظارت و بازرسی بر اشخاص مشمول^۱؛
 - رتبه بندی سالانه اشخاص مشمول بر اساس میزان رعایت مقررات مربوط به پولشویی؛
 - به روز رسانی آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌های ذی ربط.
- همچنین، به موجب این آیین نامه، آیین نامه واحدی تحت عنوان واحد اطلاعات مالی نیز برای انجام اقداماتی از جمله موارد زیر در وزارت امور اقتصادی و دارایی تشکیل می‌گردد که زیر نظر دبیر دبیرخانه شورای عالی مبارزه با پولشویی به فعالیت خواهد پرداخت.
- جمع آوری و اخذ اطلاعات مربوط به معاملات مشکوک؛

● درج و طبقه بندی اطلاعات در سیستم‌های مکانیزه؛

- اعلام مشخصات اشخاص دارای سابقه پولشویی و یا تأمین مالی تروریسم به اشخاص مشمول، جهت مراقبت بیشتر و یا قطع همکاری؛

● تهیه نرم افزارها و سیستم‌های اطلاعاتی مورد نیاز؛

● ارسال گزارش‌هایی به دستگاه قضایی

که به احتمال قوی صحت دارد و یا احتمالاً از اهمیت

برخوردار است؛

- پیگیری گزارش‌های ارسالی در مراجع قضایی؛
 - پاسخ به استعلام اشخاص مشمول در اسرع وقت؛
 - ارزیابی، بررسی و تحلیل اطلاعات گزارش‌ها و معاملات مشکوک.
- در ساختار سازمانی تعریف شده در این آیین نامه جهت گزارش دهی، اشخاص مشمول قانون و نیز هیئت مدیره اتحادیه‌های صنفی مشاغل غیرمالی، موظف گردیده‌اند واحدی را با توجه به وسعت و

مبلغ یکصد و پنجاه میلیون ریال
وجه نقد و یا معادل آن به سایر ارزها و
کالاهای گرانبها، به عنوان سقف مقرر در
ارزیابی منشا معادلات و عملیات
مشکوک به کار گرفته می‌شود

گسترده‌گی سازمانی خود، به عنوان مسئول مبارزه با پولشویی به دبیرخانه معرفی نمایند. مهمترین وظایف این افراد یا واحدهای مسئول، به شرح زیر می باشد:

- بررسی، تحقیق، اولویت بندی و اعلام نظر در مورد گزارش های ارسالی کارکنان دستگاه ذی ربط؛
- ارسال فوری گزارش های مذکور در قالب فرم های مشخص شده به واحد اطلاعات مالی بدون اطلاع ارباب رجوع؛
- تهیه نرم افزارهای لازم برای تسهیل در دسترسی سریع به اطلاعات مورد نیاز در اجرای قانون و مقررات، و نیز شناسایی سیستمی معاملات مشکوک؛
- طراحی سازوکار لازم جهت نظارت و کنترل فرآیندهای مبارزه با پولشویی و ارزیابی و ممیزی میزان اجرای آن در دستگاه مربوط؛

- بازرسی و نظارت واحدهای تحت امر به منظور اطمینان از اجرای کامل قوانین و مقررات.

باتوجه به ساختار سازمانی فوق، مرحله اولیه شناسایی و ارزیابی

پولشویی به اشخاص مشمول، محول شده است. در

اخذ اطلاعات مربوط به

رتبه بندی شرکت ها، یکی از

پیش نیازهای ضروری در شناسایی

کامل اشخاص حقوقی است

حقیقت، به موجب این آیین نامه کلیه مؤسسات

اعتباری، بیمه ها و شرکت های بورس موظف

گردیده اند هنگام ارائه تمامی خدمات و انجام

عملیات پولی و مالی - حتی کمتر از سقف مقرر^۲، از

جمله انجام هرگونه دریافت و پرداخت، صدور انواع کارت

دریافت و پرداخت، خرید و فروش ارز، اوراق گواهی سپرده، اوراق مشارکت، سهام و غیره - نسبت به شناسایی اولیه ارباب رجوع اقدام نمایند.

شناسایی اولیه شخص حقیقی بر اساس شماره ملی و کد پستی محل سکونت (در خصوص اتباع خارجی بر پایه گذرنامه معتبر کشور متبوع)، صورت می پذیرد. در شناسایی اولیه شخص حقوقی نیز شناسنامه ملی و کد پستی اقامتگاه قانونی شخص حقوقی (در خصوص شخص حقوقی خارجی، مدارک مجوز فعالیت معتبر در ایران و شماره اختصاصی اتباع خارجی) اخذ شده از پایگاه ملی اطلاعات اتباع خارجی)، مورد نیاز می باشد.

قابل ذکر است که شناسایی اولیه، حتی در امور غیربانکی، باید توسط افراد ذی ربط انجام شود. این نوع امور عبارتند از: ارائه خدمات مربوط به صندوق امانات و صندوق پستی، قبول یا جابه جایی امانات و ارائه خدمات پستی و کلیه خدمات ارائه شده توسط اصنافی که در معرض استفاده پولشویان قرار دارند. با این وجود در ارائه خدمات پایه^۳، ضروری است که علاوه بر شناسایی اولیه، شناسایی کامل طرف مقابل و تخمین سطح فعالیت مورد انتظار وی انجام شود.

شناسایی کامل اشخاص حقیقی بر اساس نوع ارباب رجوع، به صورت اخذ معرفی نامه معتبر، اخذ اطلاعات در مورد سوابق ارتباط با اشخاص مشمول، اخذ مجوز کسب معتبر، اخذ گواهی اشتغال به کار و اخذ اطلاعات در مورد نوع و میزان فعالیت ارباب رجوع جهت تعیین سطح گردش مورد انتظار ارباب رجوع، صورت می پذیرد. شناسایی کامل اشخاص حقوقی بر پایه اخذ اطلاعات لازم جهت تخمین سطح فعالیت مورد انتظار طرف مقابل، صورت می پذیرد. علاوه بر این ارباب رجوع می بایست اطلاعاتی در خصوص اساسنامه، شرکت نامه، اسامی سهامداران و غیره را نیز به اشخاص مشمول ارائه دهد. از دیگر اطلاعات مورد نیاز، ارائه اطلاعات مربوط به رتبه بندی شرکت از مراجع ذی ربط است. البته در صورت عدم رتبه بندی شرکت، شخص مشمول باید رأساً از طریق بررسی صورت های مالی تأیید شده،

نسبت به تعیین سطح فعالیت مورد انتظار ارباب رجوع اقدام نماید.^۴

در این راستا اشخاص مشمول، ملزم به بررسی و استعمال صحت اسناد ارائه شده و پیگیری موارد مشکوک در این زمینه گردیده‌اند. همچنین آنها به تنظیم محل مناسبی جهت درج یکی از شماره‌های شناسایی معتبر در فرم‌های مورد استفاده و در تمامی نرم افزارها، بانک‌ها و سیستم‌های اطلاعاتی خود موظف گردیده‌اند. علاوه بر این، باید هر شش ماه یکبار سیستم‌های اطلاعاتی خود را نیز به روز نمایند. بر اساس دیگر موارد تنظیم شده در این آیین نامه، تمامی کارکنان تحت امر اشخاص مشمول، موظف گردیده‌اند در صورت مشاهده معاملات و عملیات مشکوک، مراتب را به واحدهای مسئول در هر دستگاه اطلاع دهند. علاوه بر این، تمامی معاملات بیش از سقف مقرر که ارباب رجوع وجه آن را به صورت نقدی پرداخت می‌نماید، باید توسط این کارکنان ثبت و همراه با توضیح ارباب رجوع به واحدهای مسئول در هر دستگاه اطلاع داده شود. اشخاص مشمول نیز موظف گردیده‌اند مدارک مربوط به سوابق معاملات و عملیات مالی و همچنین مدارک مربوط به سوابق شناسایی ارباب رجوع، هنگام ارائه خدمات پایه را، حداقل به مدت ۵ سال بعد از پایان عملیات، نگهداری نمایند. همچنین آنها ملزم گردیده‌اند با همکاری دبیرخانه، ترتیبات لازم جهت برقراری دوره‌های آموزشی برای کارکنان زیرمجموعه خود در زمینه آشنایی با قانون، آیین نامه و دستورالعمل‌های مربوط به پولشویی را فراهم آورند.

بر اساس این آیین نامه، کلیه امور مربوط به مبادلات ارزی نیز باید صرفاً در سیستم بانکی و صرافی‌های مجاز انجام شود و همچنین بانک مرکزی ملزم گردد کلیه اطلاعات مربوط به خرید و فروش روزانه ارز را در پایان هر روز کاری در یک بانک اطلاعاتی، که به همین منظور تهیه خواهد شد، ثبت نماید. با توجه به ساختار این آیین نامه - هر چند که تدوین و طراحی زیرساخت‌های آن در مدت زمان کوتاهی میسر نمی‌باشد - امید آن می‌رود که گام مؤثری در زمینه مبارزه با این پدیده در کشور برداشته شود و زمینه فساد مالی محدودتر گردد.

پانوشته‌ها:

- * عضو هیئت علمی پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی ج.ا.ا.
- ۱- اشخاص مشمول شامل اشخاص حقیقی و غیر حقیقی از جمله: بانک مرکزی ج.ا.ا، بانک‌ها، مؤسسات مالی و اعتباری، بورس اوراق بهادار، بیمه‌ها، بیمه مرکزی، صندوق‌های قرض الحسنه، بنیادها و مؤسسات خیریه و شهرداری‌ها و همچنین دفاتر اسناد رسمی، وکلای دادگستری، حسابرسان، حسابداران، کارشناسان رسمی دادگستری و بازرسان قانونی می‌باشند.
 - ۲- بر اساس بند (ز) از ماده (۱) این آیین نامه، مبلغ یکصد و پنجاه میلیون ریال وجه نقد و یا معادل آن به سایر ارزها و کالاهای گرانبها، به عنوان سقف مقرر در نظر گرفته شده است. لازم به ذکر است که بر اساس بند (و) از ماده (۱) این آیین نامه، این سقف در ارزیابی منشا معاملات و عملیات مشکوک به کار گرفته خواهد شد.
 - ۳- بر اساس بند (ک) از ماده (۱) این آیین نامه، خدمات پایه، مشتمل بر کلیه خدماتی است که طبق مقررات، پیش‌نیاز و لازمه ارائه سایر خدمات توسط اشخاص مشمول می‌باشد و پس از آن ارباب رجوع به منظور اخذ خدمات مکرر و متممادی به اشخاص مشمول مراجعه می‌کنند. نظیر هر نوع حساب در بانک‌ها، اخذ کد معاملاتی در بورس اوراق بهادار، اخذ کد اقتصادی، اخذ کارت بازرگانی و جواز کسب.
 - ۴- بر اساس این آیین نامه، نحوه تعیین سطح فعالیت مورد انتظار ارباب رجوع مطابق دستورالعملی انجام خواهد شد که به پیشنهاد شخص مشمول، به تصویب شورا خواهد رسید.

منابع و مأخذ

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۸۶). قانون مبارزه با پولشویی. از سایت <http://www.cbi.ir/simplelist/1531.aspx>
- دباغ، مجتبی. (۱۳۸۵). پول شویی. تهران: مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی چکاد.
- نهاد ریاست جمهوری. (۱۳۸۸). آیین نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی. تهران: نهاد ریاست جمهوری.